

על כל המתים כולן, אם מרחח מטתו, ממהר להוציא את מיטת המת לקבורה — הרי זה משובח, היות ויש להקדים ולקבורו, שהרי אם מלינו עובר ב"בל תלין".

אך על אביו ועל אמו, אם ממהר לקבורם, ואינו ממתין שיאסף עם רב לכבודם בשעת הלוייה והקבורה — הרי זה מגונה (262).

אך אם היה ערב שבת, או ערב יום טוב ומיהר לקבורם — הרי זה משובח, שאז אינו עושה את המהירות לקבורם, אלא לכבוד אביו ואמו.

על כל המתים כולן, רצה ממעט בעסקו של סחורה, רצה אינו ממעט.

כב-ב

אבל על אביו ועל אמו — ממעט בסחורה (263).

על כל המתים כולן, רצה — חולץ את כתפו, שמוריד את הבגד, וחושף את הכתף, רצה

כרבי שמעון באבל — מאי, האם אכן כך היא ההלכה?

אמר ליה: פלוגתא נינהו!

דאיתמר, רב חסדא אמר: הלכה כרבי שמעון באבל, וכן אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון באבל.

ואילו רב נחמן אמר: אין הלכה כרבי שמעון באבל.

ומסקנת הדברים:

א. אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטרירפות.

ב. והלכה כרבי שמעון באבל. היות דאמר שמואל שהלכה כדברי המיקל באבל.

ומביאה עתה הגמרא את הדין ששנינו בברייתא במסכת שמחות [פרק ט]:

[ואולי יש לפרש כונתם, שאינו עושה אלא כפי הנצרך למניעת ההפסד, ולא יותר מכך, מה שאין כן בשאר קרובים, שהוא מותר לסיים המלאכה שהתחיל בעשייתה מפני ההפסד, וכמו שהבאנו בפרק ב' הערה 3 לענין חול המועד]. ולכן פירש הכסף משנה, שהגידון הוא לאחר ז', בתוך ימי השלשים, שיש לו למעט בעסקו בימים אלו. וכמו שמצאנו לענין תעניות גשמים, שממעטין במשא ומתן. וכעין זה כתב הריטב"א. והנמוקי יוסף כתב, שיש מעמידים דין זה דוקא במשא ומתן. וכתב מהרש"ל בתשובותיו [סז], שלדיעה זו אין האבל אסור אלא במלאכה גמורה, אבל מותר הוא בפרקמטיא. אך בשו"ע [שפ ג] נפסק לאסור אפילו במשא ומתן. ומקורו מירושלמי כאן [ה]. וע"ע בקרן אורה.

המנחמין מאצלם, אף על פי שעדיין יש עליהם איסורי אבילות, שוב אינו מונה עמהם.

262. ביאר הנמוקי יוסף, שבשאר קרובים שאין הדרך להספידם הרבה, אם כן בזה שמושה מיטתם יש להם בזיון בכך, מה שאין כן באביו ואמו, שהוא מחוייב לקונן ולהספידם הרבה, הרי הם מתכבדים על ידי שהייה זו. והביאו הראשונים, שכאשר משהה המיטה לכבוד המת, מותר לו אפילו להלינם, כמבואר בסנהדרין [מז].

263. התוס' [לקמן כז] מפרשים בדבר האבד. ואף על פי שמלאכה זו מותרת, מפני כבוד אביו ואמו יש לו למעט. והכסף משנה [ו ט] כתב, שאין סברא שיצטרך לאבד ממונו עבור זה.

— אינו חולץ (264).

אבל על אביו ועל אמו — חולץ.

ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו, וביקש לחלוץ כתפו, וביקש גם גדול הדור אחר שעמו, לחלוץ יחד עם גדול הדור האבל. ונמנע גדול הדור האבל ולא חלץ על אביו, משום כבודו של גדול האחר, שביקש לחלוץ עמו (265).

אמר אביו: גדול הדור ההוא היה רבי. וגדול הדור שעמו היה רבי יעקב בר אחא שביקש לחלוץ על אביו, רבן שמעון בן גמליאל, ולא חלץ כדי שלא יחלוץ עמו רבי יעקב בר אחא.

ואיכא דאמרי: גדול הדור ההוא היה רבי יעקב בר אחא. ואילו "גדול הדור שעמו" היה רבי.

והוינן בה: בשלמא למאן דאמר [איכא דאמרי] "גדול הדור שעמו" היה רבי, וגדול

הדור האבל היה רבי יעקב בר אחא, שפיר היינו טעמא דנמנע רבי יעקב בר אחא ולא חלץ, כדי שלא יחלוץ רבי עמו.

אלא למאן דאמר [אביו] ש"גדול הדור שעמו" [עם רבי], היה רבי יעקב בר אחא, ורבי הוא שהיה אבל על אביו, רבן שמעון בן גמליאל, ולא חלץ רבי על אביו כדי שלא יחלוץ עמו רבי יעקב בר אחא, תיקשי:

אמאי נמנע רבי ולא חלץ על אביו כדי שלא יצטרך רבי יעקב בר אחא לחלוץ עמו?! והרי אביו של רבי, רבן שמעון בן גמליאל — נשיא הוה! וכולי עלמא מיחייבי למיחליץ על נשיא שמת?!?

ומסקינן: אכן קשיא! (266)

עוד שנינו במסכת שמחות: על כל המתים הקרובים כולן מסתפר לאחר שלשים יום. על אביו ועל אמו — אינו מסתפר עד שיוגער בו חבריו שיסתפר (267).

שלמדנו בכבא מציעא [ל], שזקן המוצא מציעא בדרך, ואינה לפי כבודו, הרי הוא פטור מהשבתה, שנאמר "והתעלמת", והוא הדין לשאר דינים.

266. הקרן אורה מבאר שאין זה "תיובתא" אלא "קשיא", שיתכן ליישב הקושיא. שיש לבעל הדין מקום ליישב ולומר, שאף על פי שכל העם חייבין לחלוץ על הנשיא, מכל מקום אין זה מכבודו של גדול הדור לעשות כן, ועל כן נמנע רבי ולא חלץ, כדי שלא יחלוץ רבי יעקב בר אחא.

267. כתב הב"י, שאין הגערה מתירתו לגלח אלא לאחר ל', אבל בתוך ל' אינו מגלח. וביאר

264. הריטב"א ועוד ראשונים מפרשים חליצת הכתף, וכמבואר לקמן בגמרא ענין זה. והרא"ש פירש בשם רבינו מאיר, שהוא חליצת המנעלים, שיש לו לילך יחף לבית הקברות. ותמה הרא"ש על פירוש זה, שהרי כל זמן שעדיין לא נסתם הגולל, לא חלה אבילות. אבל הב"ח [שמ] יישב, שאין זה מצד דיני אבילות, אלא מפני כבודם.

265. כתבו התוס', שאין מעשה זה סותר את הדין שלמדנו ברישא דברייתא, אלא כונת התנא ללמדנו, שישנם אופנים שאינו מחוייב בחליצה, וכגון במעשה זה, שנמנע מלחלוץ מפני כבוד גדול הדור שעמו.

וכתב הרמב"ן שיסוד דין זה נובע ממה

על כל המתים כולן — נכנס לבית השמחה
לאחר שלשים יום, על אביו ועל אמו —
לאחר שנים עשר חדש⁽²⁶⁸⁾.

אמר רבה בר בר חנה: ולשמחת מריעות,
שאינה שמחה מרובה, אלא שמחת רעים
גרידא, הוא ששנינו שעל כל המתים נכנס

בהם, אסורים לגלח, ואפילו עד י"ב חודש. ודחה
האור זרוע דיעה זו, שאין הגערה אלא שיעור
לסימן בלבד. אולם מדברי הרמב"ם נראה,
שהגערה היא סיבה להתיר הגילוח, שהרי
לדעתו, נאמרו שני שיעורים בהיתר הגילוח, א.
כשישלח פרע. וביאר הכסף משנה, שגידל
שערותיו ימים הרבה מאד. ב] כשגערו בו
חבריו. שאז אינו צריך לשלח פרע כל כך, וכמו
שכתב הכס"מ. ולכאורה מבואר מזה, שגערת
חבריו היא סיבה להיתר, ולכן מגלח קודם
שישלח פרע.

עוד כתב הרמ"א, שלאחר הגילוח, חזר
האיסור למקומו, כלומר, שאינו מגלח עד
שיגערו בו שנית. ועיי"ש בחידושי הגרע"ק
איגור, שאין זה מצד עיקר הדין, אלא שנהגו
להחמיר כן.

והראשונים הביאו מהירושלמי, שאמנם
הרגל מפסיק גזירת ז' ול', מכל מקום אינו
מפסיק איסור הגילוח באביו ואמו, הואיל
והאיסור תלוי בגערת חבריו. וכתבו הפוסקים,
שבאביו ואמו אין הרגל מפסיק אף את שיעור
הל' יום, כלומר, שאם הגיע ערב הרגל בתוך ל',
וגערו בו חבריו, אינו מותר אז לגלח [עד
שיעברו ל' יום]. הואיל ומצאנו שהחמירו בו
שלא לגלח עד שיגערו בו חבריו, יש לנו
להחמיר בדינו, שלא יבטל הרגל ממנו אף את
שיעור ל' שלו. וע"ע בפת"ש [ג].

עוד כתב הטור בשם הרמב"ן, שמגילוח יש
ללמוד לענין גיהוץ, שבאבילות על אביו ואמו
הוא אסור בו עד שיגערו בו חבריו.

268. נחלקו הראשונים, האם איסור זה נאמר
על הכניסה, אף על פי שאינו אוכל ושותה

הנודע ביהודה [א או"ח יד] הטעם, שאינו קל
יותר משאר קרובים, שדינם בל' יום. וכדבריו
כתב השיטה. אלא שיש בדבריו חידוש נוסף,
שדין ל' יום באביו ואמו אינו כדין ל' יום של
שאר קרובים. שהרי למדנו לעיל, שביום ל'
עצמו מותר לגלח, שמקצת היום ככולו, וחידוש
השיטה, שדין זה נכון דוקא בשאר קרובים,
אבל באביו ואמו אינו מגלח עד עבור יום ל'
כולו. וכדבריו כתב האור זרוע, ונתן טעם
לחילוק זה, על פי המבואר בסנהדרין [כב],
שביום ל' עצמו אנו מחשיבים שערות ראשו
כ"פרע", אבל לאחר מכן הרי זה נחשב
כ"שילוח פרע", ומעתה, בשאר קרובים די לנו
לחייבו בגידול פרע, וכמו שלמדנו לעיל מנוזר,
ולכן מותר לגלח ביום ל' עצמו, אבל באביו
ואמו החמירו עליו להצריכו "שילוח פרע",
ולכן אינו מגלח עד לאחר שנשלמו ל' יום
שלמים. אבל הב"י הביא בשם סמ"ק, שאף
ביום ל' עצמו, מותר.

וכתב הרמ"א [שצ ד], ששיעור הגערה
בסתם הוא ג' חדשים. [ועיי'ן בפת"ש ד,
שבגילוח הזקן הוא בפחות משיעור זה, שכבר
קודם לכן הוא מנוול ונמאס]. וביאר האגרות
משה [יו"ד ג קנן], שבזה חידש לנו הרמ"א,
שהשיעור דיגערו בו חבריו אינו סיבה להתיר
הגילוח [משום שאינו ראוי לבוא בחברת אנשים,
וכלשון הירושלמי, שיאמרו לו "לך מעמנו"],
אלא הוא סימן לגודל שערותיו, כלומר, שכאשר
הגיע למצב שגוערים בו, בידוע שכבר גידל פרע
שער ראשו, ויש לו בעצמו צער מכך, ולכן, גם
כשלא גערו בו בפועל, קיימת סיבת ההיתר,
שהוא הצער משערותיו. ואכן האור זרוע הביא
שיש הטועים בכך, וסבורים, שכל זמן שלא גערו

לאחר שלשים יום (269).

לאחר שלשים, וכן לסעודת מריעות נכנס
אחר שלשים?!

ומשנינן: לא קשיא.

אבל לשמחת נשואין, שהיא שמחה יתירה,
אינו נכנס אפילו לאחר שלשים יום.

מיתבי מברייתא ששנינו בה:

הא שנכנס לסעודת מרעים רק לאחר שלשים
יום, באריפותא, שנהגו הרעים לעשות כל
אחד סעודה לפי תורו, ובכל פעם עושה אחד
לכולם, ונמצא שאינו מפסיד אם אינו
משתתף בסעודה תוך שלשים.

ולשמחה ולמריעות אינו נכנס על שאר
המתים — שלשים יום?!

ומסקינן: קשיא.

הא שנכנס לסעודת מרעים לאלתר, אפילו
תוך שלשים — בפורענותא. שכל אחד
מהרעים חייב לשלם את חלקו בכל סעודה,
ואם לא ישתתף בסעודה יצטרך לשלם
אפילו אם לא יאכל בה, ונמצא מפסיד,
שמשלם עבור סעודה שאינו אוכל בה (270).

אמימר מתני הכי:

אמר רבה בר בר הנה, ולשמחת מריעות —
מותר ליכנס לאלתר.

עוד שנינו במסכת שמחות: על כל המתים

ומקשינן: והא תניא: לסעודת שמחה נכנס

שאר קרובים, אבל בתוך י"ב חודש על אביו
ואמו, אין להתיר סעודת מריעות בכל ענין. ולמד
הדגול מרובה [שצא] מדבריו, שתוך ל' על
שאר קרובים קל יותר מתוך י"ב חודש על אביו
ואמו. ויעוי"ש שנחלק על הש"ך ג בפרט זה.

עוד הביאו הראשונים ממסכת שמחות,
שמותר ליכנס לסעודת מצוה, וטרחו ליישב דין
זה עם מה שלמדנו כאן, שעיקר האיסור נאמר
בשמחת מצוה. והראב"ד העמידה כשהולך
לנישואי יתום ויתומה, שלולא כניסתו תבטל
המצוה מכל וכל, ולכן התירו לו לאחר ל' על
אביו ואמו. ויעוי"ן בנדוע ביהודה [א יו"ד ק]
מה שכתב בענין זה. והנמוקי יוסף מעמידה
בסעודת ברית מילה, שאין בה שמחה כל כך,
מפני צער התינוק שמטרידים, וכמו שלמדנו
בכתובות [ח], שמטעם זה אין אומרים
"השמחה במעונו" בברית מילה. וע"ע בתוס'.
אבל הרמ"א [ב] החמיר בזה.

עמהם, או שעיקר השמחה היא באכילה ושתייה,
אבל כשנכנס ואינו אוכל עמהם, מותר. יעוי"ן
בתוס' והרמב"ן. והרמ"א [שצא ג] החמיר
בדבר. וזהו דוקא כשנכנס לבית השמחה, אבל
כשעומד מבחוץ ושומע ברכות הנישואין, או
שעושים החופה מחוץ לבית שאוכלים ושוחים
שם, מותר.

269. רש"י ותוס' מפרשים, שדוקא בזה התרנו
לאחר ל' יום, אבל בשמחת מצוה, שהיא שמחה
גדולה יותר, אסור אפילו לאחר ל' יום. והעיר
הרש"ש, היכן מצאנו דיני אבילות בשאר
קרובים לאחר ל' יום. אבל הריטב"א מפרש
להיפך, שבשמחת מצוה מותר אפילו בתוך ל'.
וטעם ההיתר מפני המצוה שבדבר, ולא מפני
מיעוט השמחה שבוה.

270. כתב הרא"ש, שזהו דוקא בתוך ל' על

על כל המתים כולן, אפילו לבוש עשרה חלוקין — אינו קורע אלא את החלוק העליון, ודי בכך (273).

על אביו ועל אמו — קורע את כולן (274).

כולן — קורע טפה, על אביו ועל אמו — עד שיגלה את לבו (271).

אמר רבי אבהו: מאי קרא? מהכא: [שמואל ב א] "ויחזק דוד בבגדיו, ויקרעם". ואין אחיזה בפחות מטפה (272).

והגינת ורדים [ה] הקיל בזה, וטעמו, שכל פרטי הלכות קריעה שאינם נלמדים מפסוק, אלא מסברתם הקדושה של חכמים, אינם לא לכתחילה. [וכן מבואר בתוס' לקמן כו, שאם לא קרע על אביו ואמו עד לבו, יצא ידי קריעה]. ויש מוכיחים מהמבואר לקמן, שבשבת מחליף בגדיו, אף על פי שיכול גם כן ללבוש בגד קרוע ולכסותו בבגד עליון שלם, עיין בהערה 331, ואילו היה אפשר בדיעבד לקרוע בגד התחתון [וכדעת הגינת ורדים], היה לנו לחייבו לעשות כן, וכדין דברים שבצינעא שהוא מחוייב בהן בשבת.

274. מדברי הראב"ד שהביא הרא"ש [מג] מבואר, שאין חיוב זה אלא מדרבנן. ובחלקת בנימין העיר, שאמנם דעת הראב"ד שעיקר חיוב הקריעה הוא מן התורה, וכמו שהביא הרא"ש [ג] בשמו, מכל מקום מה שהוסיפו חכמים לחייב באביו ואמו, אינו אלא מדבריהם. והטעם הרבר, שהרי עיקר חיוב קריעה נלמד מהנאמר במיתת נדב ואביהוא [ויקרא י], והלא חיוב קריעה זו היתה על אהרן מפני בנו, ועל אלעזר ואיתמר מפני אחיהם, ואי אפשר ללמוד משם תוספת חיוב קריעה באביו ואמו. אבל דעת הרמב"ן היא, שאף עיקר חיוב קריעה אינה אלא מדרבנן. וכן הכריע הש"ך [ריש סי' שמ].

והשפת אמת מצדד לומר, שאם לא קרע את כולם, לא יצא ידי קריעה אף באותם הבגדים שקרע, ועל כן, אם פשט את הקרועים, ולבש אחרים תחתיהם [לאחר ז], יש לו לקרוע עתה כל בגדיו. ויש לבאר הסברא בזה, שהרי

271. בירושלמי [ח] אמרו, שמפני שעתה נתבטלה ממנו מצות כיבוד אב ואם, על כן הצריכוהו שיקרע עד שיגלה את לבו. [ואמנם למדנו בקדושין [לא], שמכבדו אף לאחר מותו, מכל מקום אין זה עיקר חיוב כיבוד אב ואם, וכמו שכתב הנודע ביהודה ב אהע"ז מה. מצבת משה. וע"ע באבל רבתי ט].

272. הרמב"ן הוכיח מכאן, שאף על הנשיא ואב בית דין אינו צריך לקרוע עד לבו, שהרי דוד קרע על שאול, שהיה נשיא, ועל יהונתן בנו, שהיה אב בית דין, כמבואר לקמן בגמרא, ואף על פי כן לא הוצרך לקרוע אלא טפח. ונחלק בזה עם הרמב"ם [אבל ט ג, תענית ה יז] שחייב בנשיא ואב בית דין כל דיני קריעה שנאמרו באביו ואמו, עיי"ש ובהשגות. והכסף משנה יישב, שפסוק זה אינו אלא אסמכתא, ובאמת קרע דוד עד לבו, כדין אביו ואמו. וע"ע העמק שאלה [לה יד].

והקרבן נתנאל דקדק מלשון "בבגדיו" הנאמר בפסוק זה, שדוד קרע יותר מבגד אחד, ואף על פי שאינו מחויב לקרוע אלא את העליון, כדין שאר קרובים [כדעת הרמב"ן הנ"ל], מכל מקום, הואיל ושמע כמה שמועות רעות בבת אחת, החמיר על עצמו לקרוע על כל שמועה בפני עצמה.

273. מבואר בראשונים, שיש לו לקרוע העליון בדוקא, כדי שיהיה הקרע נראה לאחרים. ונחלקו האחרונים, האם כשקרע התחתון יצא בדיעבד ידי חובתו, או שעליו לחזור ולקרוע העליון.

וקריעת אפיקרסותו [המכסה את ראשו], אינה מעכבת (275).

אחד האיש ואחד אשה חייבים לקרוע.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: האשה, מחמת צניעות, קורעת תחילה את הבגד התחתון, ומחזירתו לאחוריה, ונמצא גופה מכוסה כל הזמן, ורק אחר כך חוזרת וקורעת את העליון (276).

בזמנם היו לובשים בגד שהיה מכסה את כל הגוף, ופתוח רק באיזור הצוואר. שפת הבגד [האימרא] היתה בעיגול, מסביב לפתח הצוואר.

ונחלקו הראשונים בביאור הקריעה המתוארת לחלן כברייתא.

לדעת רש"י כאן, קריעת הבגד יכולה להעשות בשני אופנים האלו:

האחד, לקרוע את בית הצוואר, כולל שפת הצוואר, ואז לא נראה הקרע כקרע בבגד, אלא נראה רק כהרחבת פתח הצוואר.

השני, לקרוע את הבגד מתחת לשפתו, ואז הבגד נראה קרוע. כי השפה שמסביב נשארת שלימה, ואין הקרע נראה כהרחבת פתח הצוואר.

ואילו לדעת שאר הראשונים, וכן נפסק

צורך שיהיה הקרע ניכר, שהלא חייבוהו לקרוע בגד העליון בדוקא, וכנ"ל.

[ב] הערוך פירש, שהוא בגד דק הסמוך לבשרו, והואיל ואינו עשוי אלא לקבל את הזיעה, אינו בדין מלבוש לחייבו בקריעה. וכן פסק הרמ"א [שמ"י].

[ג] הסמ"ג הביא בשם רבותינו שבצרפת, שהוא חלוק עליון שאינו לובשו אלא לצניעות בלבד, ועל כן אינו צריך לקרוע. והרמ"א שם פסק גם כפירוש זה.

276. ואף על פי שהיא לבושה באפקרסותה תחת בגדיה, ואין בשרה נראה, כפירוש הערוך הנ"ל, מכל מקום גם בזה יש משום פריצות, ולכן צריכה להחזיר הקרע לאחוריה. ש"ך. וע"ע בריטב"א.

ופירשו הראשונים, שלדעת תנא קמא, הרי היא קורעת כאיש, ואין חילוק ביניהם. וביאר השיטה, שאין לחוש בזה להרהור, הואיל ושעת צער הוא, ואין חשש לגירוי יצר הרע. עוד תירץ, שאפקרסותה מכסה על הקרע [כפירוש רש"י ורבני צרפת], ואינו נראה כל כך.

הצרכנוהו לגלות את לבו בקריעה זו, ולכן, כשלא קרע כל בגדיו, ועדיין לא קיים דין גילוי לבו, הרי הוא מחוייב לקיים מצות קריעה מתחילה.

וכתב בתשובות חתם סופר [יו"ד שכג], שבדין קריעה על אביו ואמו, מלבד מה שצריך לגלות לבו, יש לו גם כן חיוב לעשות הקריעה טפח, שהרי אינו קל יותר משאר קרובים. ופשוט.

275. נאמרו בזה כמה פירושים בראשונים.

א. רש"י מפרש, בגד שעל ראשו, ומשתלשל ויורד על גופו, והשמיענו הברייתא שאין חייב לקרוע. והקשה הרמב"ן, אם כן היה לו להשמיע חידוש זה אף בשאר קרובים, שהרי אילו היה בו חיוב קריעה היה מחוייב לקרוע בגד זה דוקא, שהרי הוא כבגד עליון, שנופל על מלבושיו. עוד פירש רש"י [בכת"י], שעיקר החידוש הוא, שאף על פי שעל ידי בגד זה אין הקרע ניכר כל כך, מכל מקום אינו מעכב את הקריעה. ולכאורה גם על פירוש זה תסוב קושית הרמב"ן הנ"ל, שהרי אף בשאר קרובים יש

בשולחן ערוך, שני אופני הקריעה המבוארים בגמרא להלן, הם כך:

האחד, קריעת שפת הבגד, ולאחר שנקרעה השפה הוא ממשיך וקורע את הבגד עצמו.

והשני, השארת שפת הבגד שלימה, וקריעת הבגד רק מעבר לשפה, כאשר השפה עצמה נשארת שלימה.

כשקורעים גם את השפה עצמה ניכרת הקריעה, כי שני חלקי הבגד שיש קרע מוחלט ביניהם נבדלים זה מזה. אבל אם משאירים את השפה שלימה, ורק קורעים את הבד של הבגד שמעבר לשפה, לא ניכרת הקריעה, היות והבגד נשאר מחובר באמצעות השפה, שנשארה שלימה.

להלן נבאר את הבריייתא תחילה לפי רש"י, ואחר כך לפי שאר הראשונים.

על כל המתים כולן, אם רצה — אינו קורע את שפת הצואר, אלא משאיר אותה שלימה מסביב לצואר, וקורע ומבדיל את "קמי שפה" שלו, את הבד הנמצא מעבר לשפה, ובכך ניכרת הקריעה, שאין היא הרחבת פתח הצואר, שהרי שפת הצואר נשארת שלימה.

ואם רצה — אינו קורע ומבדיל את הבד שלפני השפה של הצואר, אלא קורע רק את

בית הצואר, ודיו בכך, למרות שאז נראה הקרע רק כהרחבת פתח הצואר, ולא כקריעת הבגד לשני קרעים חלוקים.

אבל על אביו ועל אמו — חייב להיות קורע ומבדיל את בד הבגד מעבר לבית הצואר, כדי שיראה הקרע של הבגד.

רבי יהודה אומר: כל קריעה של בגד שאינו מבדיל בקריעה גם את "קמי שפה" שלו אלא רק קורע את בית הצואר — אינו אלא קרע של תיפלות, דהיינו, קרע ללא משמעות, ולא יצא בה ידי חובת קריעה, כיון שלא נראה הבגד קרוע, אלא רק כמו שהרחיבו את פתח הצואר שבבגד.

אמר רבי אבהו: מאי טעמא דרבי יהודה?

משום דכתיב [מלכים ב ב] "ויחזק בבגדיו, ויקרעם לשנים קרעים".

ממשמע שנאמר "ויקרעם", וכי אינו יודע שהן קרועים לשנים?

אלא, קרע בהן קרע שנראין קרועים כשנים.

והיינו, שהבדיל גם את הבד שבבגד עצמו, ולא רק את בית הצואר (*276).

כך הוא הביאור לפי רש"י.

*276. מדברי הרמב"ם [ט ה] מבואר, שאף תנא קמא דורש כן, אלא שלדעתו אין דין זה אמור אלא בקריעה על רבו, וכמעשה שהיה. [וכן הוא בתוספות הרא"ש הוריות יב]. וזהו דוקא לדעת הרמב"ם [שבהערה 272], שכל אותם קרעים שאין מתאחזין, המבוארים לקמן כו, דין הקריעה בהם שוה לקריעה שעל אביו ואמו. אבל דעת שאר הראשונים אינה כן.

אבל גירסת הרי"ף היא, "אחד האיש ואחד האשה, דברי רשב"א, שרשב"א אומר וכו'", וביאר הגר"א [שמ לב] גירסא זו, שלדעת החולקים על ר"ש בן אלעזר, אין האשה קורעת אלא חלוק העליון, מפני הצניעות, ור"ש בן אלעזר החמיר עליה להצריכה קריעה אף בתחתון, הואיל ויכולה להחזיר התחתון וכו'.

אך לפי הראשונים האחרים כך הוא הביאור: על כל המתים אינו צריך לקרוע את שפת הבגד, אלא דיו שיעשה קרע בבגד, והבגד לא יהיה מחולק לשני חלקים כיון ששפת הבגד נשארת שלימה ומחברת את שני החלקים.

ואילו על אביו ואמו חייב לקרוע גם את שפת הבגד הנקראת "קמי שפה", כדי שיחלק קרע הבגד לשנים.

על כל המתים כולן — שולל מחברם באופן ארעי, בתפירה שאינה שוה, **לאחר שבעה**.

ומאחה מחבר את הקרע על ידי תפירה שוה וקבועה **לאחר שלשים**⁽²⁷⁷⁾.

ואילו **על אביו ועל אמו** — שולל רק **לאחר שלשים**⁽²⁷⁸⁾, **ואינו מאחה לעולם**.

והאשה שוללתו לקרע⁽²⁷⁹⁾ **לאלתר, מפני כבודה**, צניעותה⁽²⁸⁰⁾.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: על כל המתים, רצה — קורע ביד, רצה — קורע בכלי, בסכין, כדי שלא יתקלקל הבגד יותר מהקריעה^{(280)*}.

אבל **על אביו ועל אמו** — קורע דוקא ביד.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: על כל המתים כולן — קורע בבגד **מכפנים**, ואין צריך להראות לאחרים שהוא קורע.

על אביו ועל אמו — קורע מבחוץ, שיראו אחרים את הקריעה.

אמר רב הסדא: וכן **לנשיא** צריך לקרוע מבחוץ.

מיתבי על רב חסדא מבריייתא: **לא הושוו כל השנויים בבריייתא** [כמו רבו, ואב בית דין, ונשיא] **לאביו ולאמו** לשאר דינים המיוחדים לאביו ולאמו, **אלא לאיחוי בלבד**, שגם עליהם אין מאחים את הקרע לעולם כמו שאין מאחים קרע על אביו ואמו, אבל לשאר דברים, כגון לקרוע מבחוץ לא הושוו

280. כתב הריטב"א, שהיתר זה נכון רק לדעת תנא קמא דרשב"א, שהצריכה לקרוע שניהם, כמו האיש, ולכן התיר לה לשלול בתוך ז', מפני כבודה, אבל לר"ש בן אלעזר, שקורעת ומחזרת לאחוריה, ואין לבה נראה על ידי זה, אין לה צורך לשלול, ועל כן דינה כאיש לענין זה, שאינה מותרת לשלול עד לאחר ז'. והרב המגיה שם הביא בשם הר"י מלוניל, שאפילו לר"ש בן אלעזר מותרת לשלול, שאין כבודה לילך בבגדים קרועים כל ז'. ועיי"ש שכן מוכח בשו"ע [שמ יא, טו].

*280. הריטב"א הביא בזה שני פירושים. א. בשאר קרובים יכול לקרוע בינו לבין עצמו, שלא

277. מדברי הראב"ד [שהביא הרמב"ן כ ב] יש ללמוד, שאיסור השלילה תוך ז' אינו איסור בפני עצמו, אלא הוא מעצם חובת הקריעה, שתהיה מצות הקריעה נמשכת כל ז' על ידי שאינו שוללה. [ונראה מדבריו, שהוא הדין לאיסור שלילה בתוך ל' על אביו].

עוד יש ללמוד מדברי הראב"ד [שהביא הרא"ש לעיל יד], שאיסור איחוי תוך ל' הוא מן התורה.

278. אין זה חובה, אלא רשות. ריטב"א. והוא הדין ברישא לענין שאר קרובים.

279. כלומר, אף בתוך ימי השבעה. ריטב"א.

לאביו ולאמו.

מאי לאו — אפילו לנשיא אין קורעים מבחוץ, ואיך אמר רב חסדא "וכן לנשיא קורעים מבחוץ"?!²⁸¹

ומשנינן: לא! כונת הברייתא היא רק לרבו ולאב בית דין, לבר מנשיא, שהנשיא שוה לאביו ולאמו לדין קריעה מבחוץ.

אירע פעם אחת, ונשיאה שכיב, מת.

אמר ליה רב חסדא לרב נחמן בר אמי: כפי אסיתא הפוך את המכתשת כדי שתוכל לעמוד עליה במקום גבוה, וקום עליה, ועמוד עליה באופן שיראוך כולם, ואחוי, ותראה את הקריעה שלך על הנשיא לעלמא, וידעו שצריכים הכל לקרוע עליו²⁸¹.

על חכם שמת חולץ את כתפו מימין²⁸², ואילו על אב בית דין שמת חולץ את כתפו משמאל²⁸³.

על נשיא — חולץ את שתי כתפיו, מכאן ומכאן²⁸⁴.

תנו רבנן: חכם שמת — בית מדרשו בטל. אותם תלמידים שהיו רגילים ללמוד ממנו בטלים עתה מלימודם²⁸⁵.

אב בית דין שמת — כל בתי מדרשות שבעירו בטיילין, ונכנסין לבית הכנסת, ומשנין את מקומן: היושבין בצפון — יושבין בדרום, היושבין בדרום — יושבין בצפון²⁸⁶.

דעת המאירי שהוא גם כן משתי כתפיו, שהרי אין כבוד אביו ואמו פחות מכבוד הנשיא. אבל הרמב"ן כתב, שלענין זה דינם קל אפילו מאב בית דין, וחולץ איזה מהם שירצה.

285. פירש הרא"ש, שאינם מתקבצים ללמוד יחד בבית המדרש, אלא לומדים הם שנים שנים בביתם. והריטב"א נתן טעם לעיקר דין זה, כדי שלא יתעצלו בהספדו של חכם. ועל כן כתב, שכן הדין בכל ז' ימי האבילות. אבל השיטה כתב, שביטול בית מדרשו הוא מצד דין אבילות, ועל כן אינו נוהג אלא יום אחד. [כמבואר לקמן כה ב, שאפילו על רבו שלימדו חכמה, אינו נוהג אלא יום אחד].

286. פירש הב"ח, שרוצים לרמוז בזה, שכל זמן שהיה האב בית דין בחייו, היה אומר להם על ימין, ימין, ועל שמאל, שמאל, ועתה שנסתלק ל"ע, הם אומרים על ימין, שמאל, ועל שמאל, ימין.

כנגד העם, מה שאין כן באביו ואמו שהוא חייב לקרוע לעין כל. ב] בשאר קרובים יכול לקרוע [החלוק העליון] על ידי שיכניס ידו לפנים מחלוקו ויקרע, ואילו באביו ואמו אינו מותר להכניס ידו, אלא קורע מחוץ לבגד ממש. והרמב"ם כתב כשני הפירושים יחד. ועיי"ש בכס"מ.

281. הביא בגמרא מעשה זה כהוכחה לדברי רב חסדא, שבנשיא קורע מבחוץ. ריטב"א

282. כתב הכסף משנה [ט ג], שמכאן למד הרמב"ם להצריך בקריעה על חכם שיגלה לבו, שהרי אי אפשר לחלוץ כתיפו אם אינו קורע עד גילוי הלב. וע"ע במעשה רוקח [ת"ת ה ט].

283. כתבו הראשונים, שחליצה משמאל חמורה יותר, ועל כן באב בית דין, שהוא חשוב מחכם, חולץ משמאל. וע' ריטב"א.

284. נחלקו הראשונים בחליצה על אביו ואמו.

נשיא שמת — בתי מדרשות כולן בטליון, ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין בספר תורה שבעה קרואים, אך אין מתפללים בציבור אלא כל אחד מתפלל ביחידות, ויוצאין⁽²⁸⁷⁾.

רבי יהושע בן קרחה אומר: לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין, ודוממים.

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית

כג-א

האבל⁽²⁸⁸⁾.

אמרו עליו, על רבי חנניה בן גמליאל, שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל⁽²⁸⁹⁾.

תנו רבנן: אבל, שבת ראשונה, שבוע ראשון — אינו יוצא מפתח ביתו⁽²⁹⁰⁾.

שניה — יוצא מביתו ואינו יושב במקומו הקבוע, אלא משנה את מקום ישיבתו⁽²⁹¹⁾.

290. פירשו הראשונים, שאינו יוצא אפילו לבית הכנסת. ולעיל למדנו, שמכל מקום מותר לו לצאת לבית אבל אחר, לאחר ג' ימים הראשונים. ומבואר במסכת שמחות [1], שמותר לו גם כן לצאת בימים אלו אחר המיטה של אחר. וכמו כן לבוא לבית המקדש. ונחלקו הראשונים, האם "שבת ראשונה" הנזכר בברייתא, הוא כפשוטו, שאפילו בשבת אינו יוצא לבית הכנסת. או שהכונה היא לשבוע ראשון. ודוקא בימות החול, אבל בשבת, מותר. והרמ"א [שצג ג] כתב, שנהגו להקל בזה. והמחבר התיר לו לבוא בכל יום שיש בו קריאת התורה.

291. פירוש, במקומו שבבית הכנסת. ריטב"א. והפתחי תשובה הביא, שכל ארבע אמות חשובים הם כמקום אחד, ועל כן יש לו להרחיק ממקומו, ארבע אמות.

וכתב הרמ"א [שם ד], שאפילו בשבת יש לו לשנות מקומו. וביאר הש"ך, שאין זה כאבילות בפרהסיא, הואיל ואדם עשוי להחליף לפרקים את מקומו. ועוד, שכל אבילות שאינה מגזירת ז', אין בה איסור אבילות בפרהסיא. אבל הט"ז [או"ח תקנון] חידש, שדברי הרמ"א נאמרו דוקא כשבא לבית הכנסת קודם ברכו, שעדיין חול הוא, אבל כשבא לאחר ברכו, אסור לו

287. כלומר, בשבת. ופירש רש"י, שכל אחד מתפלל בביתו, ובאין לבית הכנסת לקרוא בתורה. אבל הראב"ד כתב, שמתפללין כולם בבית האבל, אלא שלא רצו לבטל בית הכנסת לגמרי, ועל כן באין לשם לקריאת התורה. וכתב הרא"ש, שהוא הדין לשני וחמישי, שבאין לבית הכנסת לקריאת התורה. ונקט התנא שבת להשמיענו, שאפילו בשבת אין האבל יוצא מפתח ביתו לבית הכנסת. וע"ע בהערה 289.

288. כתב הרמב"ן, שדין זה נאמר על שבת, והשמיענו, שאף על פי שאין נוהגין אבילות בשבת, מכל מקום אין אומרים בו שמועה והגדה בבית האבל. וכן נפסק בשו"ע [ת א], שתלמוד תורה נחשב כדברים שבצינעא הנוהגין בשבת. עוד פירש על פי מסכת שמחות, שדין זה חוזר על הנלמד ברישא בדין ביטול בית המדרש, והוסיף בזה התנא, שלא זאת בלבד שאין מתעסקין בתלמודם, אלא אפילו שמועה והגדה אין אומרים בו. ואפילו בשבת. וע"ע ברש"ש.

289. טעמו מבואר במסכת שמחות, שאין אבילות נוהגת כלל בשבת. כמבואר דיעה זו לקמן בגמרא, שאפילו דברים שבצינעא מותרים בו.